

ЕЗИКОЗНАНИЕ

LINGUISTICS

ДИНАМИЧНИ ПРОЦЕСИ ВЪВ ФРАЗЕОЛОГИЯТА, ПОВЛИЯНИ ОТ ПАНДЕМИЯТА COVID-19 (ВЪРХУ МАТЕРИАЛ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК)

Наталия ХОРОЗ, Олга СОРОКА

Лвовски национален университет „Иван Франко“, Украйна
E-mail: nataliya.khoroz@lnu.edu.ua ; olga.soroka@lnu.edu.ua

DYNAMIC PROCESSES IN PHRASEOLOGY AFFECTED BY THE COVID-19 PANDEMIC (BASED ON THE BULGARIAN LANGUAGE)

Nataliya KHOROZ, Olha SOROKA

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
E-mail: nataliya.khoroz@lnu.edu.ua ; olga.soroka@lnu.edu.ua

ABSTRACT: The authors analyze transformed phraseological units which cover the topic of the coronavirus. They are systematized:

a) in terms of the types of transformations (replacements of idiomatic components and extensions of phraseological units where general words are combined freely with those related to the topic of COVID-19; phraseological units allusions when standardized phraseological units are evoked in mind by using their separate components, syntactic construction and / or intonation; syntactic transformations, when a statement is changed into negation);

b) in terms of the influence of transformations on the meaning of phraseological units (the denotative meaning of the occasional figurative phraseological units either gets specified or acquires new senses, or is destroyed; non-figurative phraseological units realize contents which is the sum of their semantic components; the connotative meaning of phraseological units with any kind of semantic relations between their components has increased due to the creation of a comic effect, which is achieved by transforming a phraseological unit);

c) in terms of the topic, the transformed phraseological units are divided into four thematic groups (phraseological units denoting quarantine and hygiene measures; phraseological units characterizing lifestyle of people during quarantine; phraseological units describing the disease; phraseological units covering the work of doctors and medical institutions).

These phraseological units represent a current phraseological picture of the Bulgarian reality. Their reflection and study are important for understanding language processes in synchrony in terms of their relationship to the extralingual situation.

KEYWORDS: Bulgarian language, Covid-19, phraseological transformations, phraseological units, normative phraseological units.

Увод. Необичайните събития, които засягат ежедневието на много хора по света, обикновено пораждаат жива обществена реакция. При това тя се проявява преди всичко в езика и речта. Точно това се наблюдава във връзка с пандемията от COVID-19, която в края на 2019 – началото на 2020 придоби глобално разпространение. В оборот навлязоха много нови думи и словосъчетания, предимно с терминологичен характер, за обозначаване на понятия и явления, свързани с това заболяване. Значителна част от наличната във всеки език медицинска лексика се актуализира и премина от тясно специализираната в общата употреба. Такива езикови единици изпълняват рационализираща функция и се използват за информиране на гражданите за събития, отнасящи се до вируса COVID-19. Според други наблюдения обаче се появява или актуализира не само в специализираната лексика, но и в разговорната, която служи не за обективно предаване на информация, а за субективна оценка на явленията, ситуацията и пр., свързани с пандемията. Част от такъв актуализиран езиков фонд е националната фразеология, която се използва от носителите на езика за експресивно-емоционална характеристика на събитията, предизвикани от разпространението на епидемията по света. Трябва да се отбележи,

че при това нормативната фразеология¹ търпи различни промени. Такива промени в лингвистиката се наричат по различен начин, но най-голямо разпространение е придобил терминът „трансформация“². В настоящата работа той се използва за обозначаване на целенасочено видоизменение на значението или формата, или едновременно и на значението, и на формата на нормативната фразеологична единица (НФЕ).

Въпросът за фразеологичните трансформации в славянските езици е бил предмет на интерес на мнозина учени. Най-пълно той е изучаван върху материал от полския (С. Бомба, Г. Дзямска-Ленарт, А. Пайдзинска, Я. Либерец, Д. Бутлер, Ю. Стефанишин), руския (В. М. Вакуров, А. Н. Зеленов, Т. С. Гусейнова, И. Ю. Третьякова, Г. Е. Сафяникова, Н. А. Мануйлова, О. С. Дергилева, Е. А. Онишчук), украинския (И. С. Гнатюк, Л. Д. Давиденко, Л. Ф. Шчербачук, Н. И. Кочукова, Ж. В. Колоиз, А. П. Супрун) език. По-малко това явление е изследвано в други славянски езици: хърватските фразеологични трансформации са изучавани от Ж. Финк, Й. Паризоска, Б. Ковачевич, М. Михалевич, Н. С. Хороз, беларуските – от И. Я. Лепешев, С. В. Асабина, И. У. Гаврилавец, А. С. Садовска, Н. Ф. Филимонова, сръбските – от Д. Миршевич-Радович, В. Петрович, чешките – от Е. Минаржова, Б. Юнкова, В. Дервянко, словенските – от Т. Корошец, Е. Кржижник, С. Бабиц, словашките – от Е. Тврдон, А. Спишякова и други.

Трансформираната българска фразеология е изучавана от редица учени. Така, П. Димитрова е посветила трудовете си на анализирането на видоизменените фразеологични единици (ФЕ) с библейски произход в езика на СМИ, като анализира семантичните (промени на компонентите на ФЕ на фонетично, словообразователно и морфологично ниво, лексикалните езикови игри с използване на омонимни думи по отношение на компоненти на ФЕ) и структурни похвати (замяна на компонентите, разширяване и съкращаване на състава на ФЕ) (Димитрова, 2012, с. 636 – 651). В. Ватева предлага друга класификация на видоизменените фразеологизми в периодиката: лексикални варианти (една дума е заменена със синоним или с друга дума от същата лексико-семантична категория), парадигматични варианти (граматични видоизменения на компонента на ФЕ), синтактични варианти (промяна на разположението на компонентите, елипса, замяна на компоненти на ФЕ, дистанционно разположение на компонентите в контекста, разширяване на ФЕ и комбинирани похвати за трансформиране на ФЕ) (Ватева, 2011). За фразеологични трансформации споменават в трудовете си Т. Бояджиев, В. Въртов, К. Ничева, В. Кювлиева-Мишайкова, Хр. Станева, С. Спасова-Михайлова, Д. Благоева и други.

Трябва да се отбележи, че фразеологичните трансформации в български език са изследвани недостатъчно. Не всички типове трансформации на фразеологизми са били предмет на анализ от българските езиковеди и не е изучено детайлно влиянието на различните трансформации върху семантиката на фразеологизмите.

Новостта на статията се състои в това, че към изследването са привлечени оказинални езикови единици, които са навлезли в речта едва преди няколко месеца благодарение на трансформирането си, тоест благодарение на приспособяването си към екстралингвистична ситуация, каквато е световната пандемия, и представляват в известен смисъл част от най-новата фразеологична карта на света на българите.

Целта на работата е систематизиране на фразеологизмите, тематично свързани с коронавируса COVID-19, с оглед на типа трансформации (което не е било предмет на изследване от страна на езиковедите, в частност българските), анализиране на семантичните особености на фразеологичните новообразувания и тематичното им класифициране. Установени са 53 български ФЕ, които в резултат на трансформации са започнали да означават или да характеризират явления, събития и др., свързани с коронавируса COVID-19.

¹ В настоящата статия фразеологията се тълкува широко. Към обекта ѝ са отнесени ФЕ словосъчетания с идиоматичен характер, аналитични ФЕ, съставни термини, клишета, предикативни ФЕ с обобщаващо-образно и необразно значение (паремии, лозунги, афоризми, крилати фрази от стихове или песни и др.). Основни признаци на такива ФЕ са тяхната общоизвестност и възпроизводимост от говорещите в готов вид в процеса на речевия акт. Към такъв поглед върху обхвата на фразеологията се придържат езиковедите Е. Г. Колесникова, О. И. Ефимов, Д. П. Вовчок, Т. Корач, А. Менац, Н. С. Хороз и др.

² Като синоним на термина „трансформация“ се използва терминът „видоизменение“.

Основно изложение. Анализираният фактически материал е фиксиран в сайтове и в социалните мрежи и ексцерпиран оттам. Той свидетелства, че на трансформации са подложени преди всичко фразеологизми паремии и афоризми. Ако първите представляват предимно предикативни единици с обобщено-образно значение, то семантиката на вторите е сума от значенията на компонентите им. Тази особеност се проявява и в окказионалните им варианти.

I. Установено е, че спрямо анализирания български ФЕ са приложени някои похвати на структурно-семантични трансформации³. Най-разпространен от тях е субституцията (замяната) на компонентите на ФЕ със ситуативни думи или словосъчетания, съотносими с тематиката, във връзка с която те са били трансформирани (33 случая).

Субституцията влияе на фразеологизма по различни начини. Открити са следните типове:

1) компонент от ФЕ е заменен с окказионална дума, напр.: *да би мирно седяло, не би Covid видяло; да би мирно седяло, не би корона видяло* (НФЕ: *да би мирно седяло, не би чудо видяло*); *за всеки влак си няма пътници* (НФЕ: *за всеки влак си има пътници*); *денят се познава от брифинга* (НФЕ: *денят се познава от сутринта*); *времето е калории*⁴ (НФЕ: *времето е пари*); *на гол тумбак – чифте дезинфектанти* (НФЕ: *на гол тумбак – чифте пищови*); *храни куче – да те разхожда* (НФЕ: *храни куче да те лае*); *пред короната всички са равни* (НФЕ: *всички са равни пред Бог*); *глас Мутафчийски, глас божии* (НФЕ: *глас народен – глас Божи*); *нов ден, нов брифинг* (НФЕ: *нов ден, ново начало*); *накарай мързеливия на работа, па да те научи на самоизолация* (НФЕ: *накарай мързеливия на работа, да те научи на акъл*); *ако ще е гарга – да е дезинфекцирана* (НФЕ: *ако ще е гарга, рошава да е*); *юнак без маска не може* (НФЕ: *юнак без рана не може (не ходи)*); *бели пари за карантинени дни* (НФЕ: *бели пари за черни дни*);

2) един компонент от ФЕ е заменен със словосъчетание: *денят се познава от сутрешния брифинг* (НФЕ: *денят се познава от сутринта*); *ако го боли, както го мързи, отдавна да е под карантина* (НФЕ: *ако го боли, както го мързи, отдавна да е умрял*); *на чужд гръб и сто дни карантина са малко* (НФЕ: *на чужд гръб и сто тояги са малко*); *евтината маска излиза скъпо* (НФЕ: *евтиното излиза скъпо*); *ако гониш двама нарушили карантината – няма да хванеш нито един* (НФЕ: *ако гониш два заека, няма да хванеш ни един*);

3) узуалният фрагмент словосъчетание е заменен с окказионална дума: *всяко чудо – за имунитет* (НФЕ: *всяко чудо за три дни*); *на интубиран нож вади* (НФЕ: *на умряло куче нож вадя*);

4) нормативно словосъчетание от ФЕ е заменено с окказионално словосъчетание: *вятър го вее от Китай* (НФЕ: *вятър го вее на бял кон*); *гладна мечка маски шие* (НФЕ: *гладна мечка хоро не играе*); *приятел с маска се познава* (НФЕ: *приятел в нужда се познава*); *казана дума – удължена карантина* (НФЕ: *казана дума – хвърлен камък*);

5) заменени са няколко отделни компонента от ФЕ: *на маската ластичките са къси* (НФЕ: *на лъжата краката са къси*); *ако не се изолираш сам, и Господ не може да те изолира* (НФЕ: *ако сам не си помогнеш, и Господ не може да ти помогне*); *бързата карантина – срам за щаба; бърз тест, срам за щаба* (НФЕ: *бързата работа – срам за майстора*); *от грип та на COVID* (НФЕ: *от трън та на глог*); *по маска посрещат, по каилица изпрацат* (НФЕ: *по дрехите посрещат, по ума изпрацат*); *всеки болен да си знае дома* (НФЕ: *всяка жаба да си знае гола*); *в него маската, в него и шлемът* (НФЕ: *в него хляба, в него и ножа*).

Заменените компоненти и техните субститути могат да се отнасят към една и съща част на речта или към различни, нормативните елементи и техните субститути могат да бъдат количествено тъждествени или да се различават, типът на синтактичната връзка между

³ Към структурно-семантичните трансформации традиционно се отнасят замените на компоненти на ФЕ с думи със свободна употреба, разширяване и съкращаване (елипса) на компонентния състав на ФЕ, контаминация на ФЕ, фразеологична алузия (О. А. Леонтович, И. С. Гнатюк, Н. И. Кочукова, Л. Ф. Щербачук, О. И. Андрейченко и др.).

⁴ Тази ФЕ се анализира в статията, тъй като благодарение на окказионалния си компонент *калории* тя набляга на факта по какъв начин на човека, а по-точно на фигурата му, повлиява дълготрайната карантина.

компонентите може да е запазен или да е нарушен вследствие на промяна на предлога. Следващият по разпространение тип фразеологична трансформация, приложен към ФЕ, е фразеологичната алюзия⁵, чиято същност е в това, че характерните, формиращите семантиката, лексикални и/или синтактични елементи от нормативния фразеологизъм се запазват и в оказионалния (11 случая). Към анализирания ФЕ са приложени няколко разновидности на фразеологична алюзия:

1) едната част от узуалната ФЕ е запазена без промяна, втората част е деформирана, понякога дори е изгубена синтактичната структура и/или интонационният строеж. Например: *гарван гарвану – на 2 метра разстояние* (НФЕ: *гарван гарвану око не вади*); *глас народен – да не излиза* (НФЕ: *глас народен – глас Божи*); *брат брата не храни, ама го заразява* (НФЕ: *брат брата не храни, но тежко на този, който го няма*);

2) в оказионалната ФЕ е запазен само един или два компонента, както и синтактичният, и интонационният строеж, които всъщност помагат ФЕ да бъде идентифицирана в контекста. Този подтип на фразеологична алюзия се нарича фразеологичен аналог, тоест оказионалната ФЕ е създадена по аналогия с узуалната: *който с корона плаши, от корона умира* (НФЕ: *който нож вади, от нож умира*); *с чужди респиратори болница вдига* (НФЕ: *с чужда пита помен прави*); *я маската, я ръкавиците* (НФЕ: *я камилата, я камиларят*); *респираторите още в Китай, той приготвил отделението* (НФЕ: *рибата още в морето, той приготвил тигана; още рибата в морето, той слага котлето; още рибата в морето, той точи зъби (да яде)*); *малък коронавирус железни врати затваря* (НФЕ: *добра дума железни врати отваря*); *много генерали – хилава здравна система* (НФЕ: *много баби – хилаво дете*);

3) запазени са няколко компонента от узуалната ФЕ, но в синтактичната структура на оказионалната ФЕ разположението им е променено: *един път режи, два пъти мий ръцете* (НФЕ: *седем пъти мери, един път режи*);

За ефективната реализация на фразеологичната алюзия с определени стилистични цели е необходимо да се използва само общоизвестен, разпространен в речта фразеологизъм, понеже при използването на фразеологична алюзия настъпва най-съществената деформация на формата или състава на НФЕ. За пресъздаването в паметта на оригиналната единица служи един или повече нейни компоненти, аналогичната синтактична конструкция и/или интонационният строеж (Хороз, 2011, с. 178).

Следващият трансформационен тип, открит в анализирания ФЕ в български, е разширяването на състава на фразеологизма с оказионални думи. Той е наблюдаван в 4 случая. За разширяване могат да служат:

1) думи: *който се учи онлайн – той ще сполучи* (НФЕ: *който се учи, той ще сполучи*); *всяка жаба да си знае гьола и да не излиза* (НФЕ: *всяка жаба да си знае гьола*); *градил Илия килия да се изолира* (НФЕ: *градил Илия килия*);

2) словосъчетания: *бели пари за черни дни вече няма* (НФЕ: *бели пари за черни дни*).

В анализирания паремии са фиксирани също няколко примера на прилагане на синтактични трансформации – замяна на утвърдителното изречение с отрицателно с помощта на прибавяне на частицата *не* или преместването ѝ (3 случая). Например: *болен здрав не носи* (НФЕ: *болен здрав носи*); *око да види, ръка да не пипа* (НФЕ: *око да види, ръка да пипне*); *залудо не работи, залудо стой* (НФЕ: *залудо работи, залудо не стой*). Трансформациите могат също така да се съчетават (установени са 2 случая). Тоест към един фразеологизъм могат да бъдат приложени няколко трансформационни похвата, напр.: *петима Петко чакат само в чата* (НФЕ: *петима Петко не чакат*) – синтактично видоизменение и разширяване на състава на ФЕ; *крушата да не пада на по-малко от 2 метра от дървото* (НФЕ: *крушата не пада по-далеч от дървото*) – субституция на компонентите и разширяване на състава на ФЕ.

II. Влиянието на трансформациите върху значението на ФЕ зависи от особеностите на семантичната споеност на компонентите ѝ. Ако става дума за паремии със синтезирано метафорично значение, влиянието върху него може да се подели на следните подтипове

⁵ Когато към ФЕ се прилага похват на фразеологична алюзия, също има субституция на нейните компоненти. Разликата между тези два похвата е, че при фразеологичните алюзии има по-голямо отклонение от нормативната форма, от броя на компонентите, от интонационната структура, а понякога и от значението на ФЕ.

(особеностите на семантичните промени при анализираният ФЕ е онагледено с отделни примери):

1) узуалното значение на паремията се запазва. Субститутите или разширяващите думи привнасят допълнително смислово и емоционално натоварване, например във ФЕ *денят се познава от брифинга* (НФЕ: *денят се познава от сутринта* – „че денят ще е успешен/неуспешен свидетелства успешната/неуспешна сутрин“) озаконалният смисъл може да се формулира така: „ако на сутрешния брифинг съобщят неприятни новини, това ще повлияе отрицателно върху целия ден по-нататък“. Става дума за ежедневните сутрешни брифинги, на които се осветлява ситуацията със заболяемостта от коронавирус в страната за изтеклото денонощие и мерките, прилагани в борбата с него, и как това ще повлияе върху живота на гражданите; значението на ФЕ *бели пари за черни дни вече няма* (НФЕ: *бели пари за черни дни* – „спестявания за трудни времена“) получава допълнителни денотативни семи: „спестяванията, които са били натрупани за трудни времена, са похарчени“;

2) узуалното значение на паремията се запазва. Субститутите или разширяващите думи конкретизират нормативното значение и усилват конотациите му. Този тип смислови трансформации на ФЕ се извършват при създаване на фразеологичен аналог. Семантичните промени от този тип са възможни благодарение на това, че вследствие на продължителното си функциониране в състава на фразеологизмите някои техни компоненти са развили способността да придобиват особено, специфично значение, обусловено от семантиката на целия фразеологизъм. Тази черта е присъща само на образните фразеологизми, които имат цялостно обобщено-метафорично значение (Хороз, 2011, с. 34). В. М. Билоноженко и И. С. Гнатюк наричат такива значения на ФЕ „фразеологично обусловени или фразеологични значения на думите“ (Билоноженко, Гнатюк, 1989, с. 136). Субститутите не променят фразеологичното значение на заменените компоненти или фразеологизми като цяло, а само го стесняват благодарение на приписването на конкретен референт. Например, метафоричният образ на НФЕ *рибата още в морето, той приготвил тигана* – „планирам, очаквам нещо несигурно, преждевременно се радвам на нещо“ е основан върху това, че някой приготвя храна от риба преди да е хванал рибата, тоест, когато тя все още е недостъпна (в морето). Това е несигурно събитие, защото съществува вероятност и да не успее да я хване, и мечтите за ястие от нея да се окажат напразни, неосъществими. По такъв начин под компонента *рибата* се има предвид нещо/някой, което/който вероятно ще избегне съдбата, която е планирана за него от някой друг, под *морето* – недостижимото, неосъществимото, под *приготвил тигана* – преждевременна радост, очакване на нещо несигурно. В озаконалната ФЕ *респираторите още в Китай, той приготвил отделението* новите ситуативни компоненти са наделени с конкретни денотати: под нещото, което вероятно ще избегне съдбата, планирана за него от други, се подразбират *респираторите*, под недостижимото – далечният Китай, под преждевременните очаквания – *приготвил отделението*. Така въпреки съществените структурни трансформации сигнификативното значение на ФЕ не е променено, тя само е получила конкретни денотати: ФЕ иронично уточнява в какво точно е несигурността на ситуацията и защо очакванията са преждевременни. Още един пример: ФЕ *да би мирно седяло, не би Covid видяло* (НФЕ: *да би мирно седяло, не би чудо видяло* – „ако не се бъркаш там, където не трябва, няма да имаш неприятности, няма да пострадаш“) е получила по-тясно звучене: „ако не се беше месил, където не трябва, нямаше да се разболееш от COVID-19“. За узуалния компонент *чудо* може да се определи фразеологично значение „неприятности“. Субститутът *Covid* уточнява за какви неприятности става дума. Освен това тук се обиграва думата *седя* (като призив да се спазва карантината, да „се седи“ вкъщи).

3) узуалното значение на ФЕ се разрушава вследствие на прибавянето към структурата ѝ на озаконални думи или словосъчетания, на замяна на компоненти или на синтактични промени във ФЕ. Настъпва буквализация на фразеологичното значение и засилване на експресивно-емоционалното звучене на ФЕ, напр.: *всяка жаба да си знае гъола и да не излиза* (НФЕ: *всяка жаба да си знае гъола* – „всеки да си знае мястото и да не се меси в работите на другите“). Тук очевидно става дума за актуализиране на прототипа на ФЕ „всяка жаба да си знае гъола“, защото разширяващото словосъчетание и екстралингвистичната ситуация насочват натам: ген. В. Мутафчийски, ръководител на Щаба за борба с коронавируса, постоянно повтаряше фразата „да не излизаш“, на което народът реагира с ирония („всяка жаба

да си знае гъола и да не излиза/да не го напуска“); във ФЕ *ако гонии двама нарушили карантината – няма да хванеш нито един* (НФЕ: *ако гонии два заека, няма да хванеш ни един – „не се опитвай едновременно да успееш в няколко неща; не почвай няколко неща едновременно“*) авторът на трансформацията също така се обръща към прототипа, подигравайки се на смешни и неуспешни опити на служителите на правоохранителните органи да подведат под отговорност едновременно няколко нарушители на карантината; във ФЕ *храни куче да те разхожда* (НФЕ: *храни куче да те лае – „неблагодарен човек“*) не се реализира метафоричното значение, а неговият етимон. Авторът на новия фразеологизъм иронично намеква за ситуацията, когато по време на строгата карантина се позволяваше да се излиза само в строго определени случаи и по-специално за да се разходи кучето. ФЕ се дефразеологизира и вследствие на синтактични видоизменения: *болен здрав не носи* (НФЕ: *болен здрав носи – „някой, който е по-слаб и по-зле от друг, чрез измама е принуден от него да му помага“*).

4) узуалното значение на паремията се разрушава, но за разлика от горния подтип не загубва метафоричността си, а придобива нова: във ФЕ *малък коронавирус железни врати затваря* (НФЕ: *добра дума железни врати отваря – „с добро отношение може много да се постигне“*) също не се реализира узуалното значение. Оказионалната ФЕ метафорично описва ситуацията, настъпила поради световната пандемия. Първата част от новата ФЕ има пряко значение, а втората – трансформирано метафорично.

Афоризмите и паремииите, чиито компоненти имат пряко значение, винаги осъществяват ново съдържание, привнесено от ситуативни компоненти, например: *градил Илия килия да се изолира* (НФЕ: *градил Илия килия*); *пред короната всички са равни* (НФЕ: *всички са равни пред Бог*); *времето е калории* (НФЕ: *времето е пари*); *приятел с маска се познава* (НФЕ: *приятел в нужда се познава*); *ако го боли, както го мързи, отдавна да е под карантина* (НФЕ: *ако го боли, както го мързи, отдавна да е умрял*); *ако не се изолираш сам, и Господ не може да те изолира* (НФЕ: *ако сам не си помогнеш, и Господ не може да ти помогне*) и др.

Фразеологичните трансформации разкриват субективното възприемане и отношение на авторите на трансформациите към съобщеното, за което свидетелстват и ярките конотации, които са придобили оказионалните фразеологизми.

III. Тематично българските фразеологизми, които вследствие на трансформации са започнали да обозначават явления и ситуации, съотносими с темата за коронавируса, могат да бъдат разделени на следните групи:

1) ФЕ, непосредствено отнасящи се до болестта и борбата с нея (9 примера): *да би мирно седяло, не би Covid видяло; да би мирно седяло, не би корона видяло; малък коронавирус железни врати затваря; болен здрав не носи; вятър го вее от Китай; всяко чудо – за имунитет; пред короната всички са равни; от грип, та на COVID; който с корона плаши, от корона умира;*

2) ФЕ, характеризиращи работата на медиците и медицинските заведения, системата на здравеопазването (5 примера): *бърз тест – срам за щаба; много генерали – хилава здравна система; с чужди респиратори болница вдига; на интубиран нож вади; респираторите още в Китай, той приготвил отделението;*

3) ФЕ, описващи условията на пребиваване под карантина, правилата за спазване на карантината и хигиенните мерки по време на карантина (26 примера): *приятел с маска се познава; ако го боли, както го мързи, отдавна да е под карантина; ако ще е гарга – да е дезинфекцирана; на маската ластичите са къси; ако не се изолираш сам, и Господ не може да те изолира; ако гонии двама нарушили карантината – няма да хванеш нито един; гарван гарвану – на два метра разстояние; един път режи, два пъти мий ръцете; всяка жаба да си знае гъола и да не излиза; око да види, ръка да не тупа; глас народен – да не излиза; казана дума – удължена карантина; крушата да не пада на по-малко от 2 метра от дървото; луд умора няма – само да не излиза; на гол тумбак – чифте дезинфектанти; градил Илия килия, да се изолира; бързата карантина – срам за щаба; юнак без маска не може; брат брата не храни, ама го заразява; по маска посрещат, по кашлица изпрацат; всеки болен да си знае дома; накарай мързеливия на работа, па да те научи на самоизолация; на чужд гръб и сто дни карантина са малко; в него маската, в него и шлемът; я маската, я ръкавици; евтината маска излиза скъпо;*

4) ФЕ, описващи влиянието на карантината върху стила, начина на живот и дейността на хората и страната като цяло (13 примера): *времето е калории; който се учи онлайн, той ще сполучи; гладна мечка маски шие; за всеки влак си няма пътници; петима Петко чакат само в чата; храни куче да те разхожда; залудо не работи, залудо стой; бели пари за карантинени дни; бели пари за черни дни вече няма; глас Мутафчийски – глас Божи; щаб щаб око не вади; нов ден, нов брифинг; храни куче – да те разхожда; денят се познава от сутрешния брифинг; денят се познава от брифинга.*

Трябва да се отбележи, че някои ФЕ може да бъдат отнесени към повече от една група, напр.: *брат брата не храни, ама го заразява; по маска посрещат, по кашлица изпращат; всеки болен да си знае дома.*

Заклучение. Като реакция на предизвикателствата на днешния ден, а именно пандемията от COVID-19, освен всичко друго, се изявяват определени езикови процеси. Един от тях е използването на общоизвестни фразеологизми със стилистична цел. Тази цел се постига и чрез трансформиране на фразеологизми. Към анализираният ФЕ са приложени следните трансформационни похвати: субституция на компонентите; разширяване на състава на ФЕ чрез ситуативни думи; фразеологична алюзия и синтактични промени. На трансформации са подложени български паремии и афоризми с различна семантична и синтактична структура. Установено е, че денотативното значение на оказионалните образни ФЕ или се конкретизира, или придобива нови семи, или се разрушава, или придобива нова образност. Необразните ФЕ предават съдържание, състоящо се от значенията на компонентите на оказионалната ФЕ. Конотативното значение на ФЕ с който и да е тип семантична връзка между компонентите се усилва благодарение на създаването на комичния ефект, резултат от трансформирането на ФЕ. Неизвестните автори на трансформираните ФЕ оценяват шеговито, иронично и дори саркастично процесите, ситуациите, събитията и пр., създали се или създадени в борбата със световната болест.

От тематична гледна точка фразеологизмите, ситуативно свързани с коронавируса, се разделят на ФЕ, обозначаващи начина на спазване на карантината (най-многобройната група), ФЕ, характеризиращи живота на хората по време на карантината, ФЕ, непосредствено свързани със заболяването, и ФЕ, описващи работата на медиците и медицинските заведения. С оглед на обстоятелствата на възникване на тези ФЕ, най-вероятно е те да не придобият статус на неологизми и да не навлязат в широка употреба. Те са своеобразен фрагмент от фразеологичната картина на света на българите в настоящия исторически етап. Фиксирането и изучаването им обаче са важни за разбирането на езиковите процеси в синхрония и във взаимовръзката им с екстралингвистичната ситуация.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Білоноженко, В. М.,
І. С. Гнатюк (1989)** Функціонування та лексикографічна обробка українських фразеологізмів. Київ: Наукова думка, 156 с. (*Bilonozhenko V.M., I.S. Hnatiuk. Funktsionuvannya ta leksykohrafichna obrobka ukrain skykh frazeolohizmiv. Kyiv: Naukova dumka, 156 c.*)
- Ватева, В. (2011)** Фразеологизмите в текстове от пресата (2007 – 2009 г.). // *Годишник на Бургаския свободен университет*, т. XXV.
<https://www.researchgate.net/publication/305308701_Frazeologizmite_v_tekstove_ot_presata> (19.10.2020).
(*Vateva, V. Frazeologizmite v tekstove ot presata (2007 – 2009 g.). // Godishnik na Burgaskiya svoboden universitet, t. XXV.*)
<https://www.researchgate.net/publication/305308701_Frazeologizmite_v_tekstove_ot_presata> (19.10.2020).
- Димитрова, П. (2012)** За някои трансформации на фразеологизмите с библейски произход в руски и български език. // *Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“*. *Научни трудове*. Том 50, Кн. 1, сб. В, *Филология*, 636 – 651. (*Dimitrova P. Za nyakoi transformacii na frazeologizmite s bibleyski proizhod v ruski i balgarski ezik. // Plovdivski universitet „Paisii Hilendarski“*. *Nauchni trudove*. Tom. 50, Kn. 1, sb. V, *Filologiya*, s. 636 – 651.)
- Димитрова, П. (2016)** Фразеологизми с библейски произход в руски и български език. Автореферат. Пловдив, 30 с. (*Dimitrova P. Frazeologizmi s bibleyski proizhod v ruski i balgarski ezik. Avtoreferat. Plovdiv, 30 s.*)